

СТРУКТУРНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ

©2018 КАВУН-МОШКОВСЬКА О. О.

УДК 339.378

Кавун-Мошківська О. О. Структурно-територіальна характеристика розвитку роздрібно-торговельної мережі України

Метою статті є дослідження структурно-територіальної організації роздрібно-торговельної мережі України, надання ретроспективної характеристики її розвитку протягом 2010–2017 рр. Визначено, що протягом 2010–2017 рр. кількість торговельних об'єктів зменшилася на 39,4%. Установлено, що більш розвиненою є роздрібно-торговельна мережа в містах і поселеннях міського типу, питома вага якої на кінець 2017 р. зросла до 81%. Розглянуто структуру роздрібно-торговельної мережі України за видами торговельних об'єктів. Аналіз показників щільності розміщення торговельних об'єктів та забезпеченості торговельною площею магазинів показав скорочення їх значень протягом 2010–2017 рр. У результаті дослідження встановлено, що роздрібно-торговельна мережа України протягом 2010–2017 рр. суттєво зменшила масштабність розвитку, що пов'язано із відсутністю належної державної підтримки галузі, погіршенням економічної ситуації, військовим конфліктом у східній частині, тимчасовим скороченням територіальних меж країни. Перспективами майбутніх досліджень у даному напрямі є визначення регіональних особливостей розвитку роздрібно-торговельної мережі в Україні.

Ключові слова: роздрібно-торговельна мережа, магазин, торговельна площа, забезпеченість торговельною площею магазинів, щільність розміщення, напівстаціонарний торговельний об'єкт, позамагазинна торгівля.

Табл.: 11. Бібл.: 13.

Кавун-Мошківська Ольга Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: olga.kavun1204@gmail.com

УДК 339.378

UDC 339.378

Кавун-Мошківская О. А. Структурно-территориальная характеристика развития розничной торговой сети Украины

Цель статьи – исследование структурно-территориальной организации розничной торговой сети Украины, ретроспективная характеристика её развития в 2010–2017 гг. Определено, что в течение 2010–2017 гг. количество торговых объектов уменьшилось на 39,4%. Установлено, что розничная торговая сеть более развита в городах и поселениях городского типа, её относительная доля на конец 2017 г. выросла до 81%. Рассмотрена структура розничной торговой сети Украины по видам торговых объектов. Анализ показателей плотности размещения торговых объектов и обеспеченности торговой площадью магазинов показал уменьшение их значений в течение 2010–2017 гг. В результате исследования установлено, что розничная торговая сеть Украины в 2010–2017 гг. существенно уменьшила масштабность развития, что связано с отсутствием надлежащей государственной поддержки розничной торговли, ухудшением экономической ситуации, военным конфликтом в восточной части, временным сокращением территориальных границ страны. Перспективами будущих исследований в данном направлении является определение региональных особенностей развития розничной торговой сети в Украине.

Ключевые слова: розничная торговая сеть, магазин, торговая площадь, обеспеченность торговой площадью магазинов, плотность размещения, полустационарный торговый объект, внемагазинная торговля.

Табл.: 11. Библ.: 13.

Кавун-Мошківская Ольга Александровна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры торгового предпринимательства и логистики, Киевский национальный торговельно-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: olga.kavun1204@gmail.com

Kavun-Moshkovska O. A. The Structural-Territorial Characterization of Retail Trade Network Development in Ukraine

The article is aimed at researching the structural-territorial organization of retail trade network of Ukraine, with a retrospective characterization of its development in 2010–2017. It is determined that during 2010–2017 the number of trade objects decreased by 39.4%. It is determined that the retail trade network is more developed in cities and settlements of urban type, its relative share by the end of 2017 has risen up to 81%. The structure of retail trade network of Ukraine is considered by types of trade objects. The analysis of the density of accommodation of trade objects along with securing shops with trade area showed a decrease in their values during 2010–2017. As a result of the research it has been determined that the retail trade network of Ukraine in 2010–2017 significantly reduced the scale of development, due to the lack of adequate State support for retail trade, deterioration of the economic situation, military conflict in the eastern part, temporary reduction of territorial boundaries of the country. Prospects for future researches in this direction are determination of regional features of retail trade network development in Ukraine.

Keywords: retail trade network, shop, trade area, securing shops with trade area, density of accommodation, semi-trade object, non-store selling.

Tbl.: 11. Bibl.: 13.

Kavun-Moshkovska Olha A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Trade Business and Logistics, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)
E-mail: olga.kavun1204@gmail.com

Важливою умовою ефективного розвитку роздрібно-торгівлі, задоволення потреб споживачів є функціонування розгалуженої роздрібно-торговельної мережі, що складається з різноманітних видів торговельних об'єктів, їх рівномірне розташування на території країни, забезпечення рівних умов для покупців щодо можливості придбання широкого асортименту необхідних това-

рів і послуг незалежно від регіону проживання. Дослідженню розвитку торговельного підприємництва, структурно-територіальних аспектів формування роздрібно-торговельної мережі в Україні та за кордоном присвячено праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як В. В. Апопій [1], О. П. Бєгла-рашвілі [2], Б. Берман і Дж. Еванс [3], Н. О. Голошубова [4], І. М. Копич [6].

Проте, зважаючи на ускладнення умов ведення господарської діяльності суб'єктів господарювання, загострення конкурентної боротьби за купівельну спроможність споживачів, турбулентність характеру економічної, політико-правової та військової ситуацій в Україні, даний напрямок дослідження не втрачає своєї актуальності.

Мета статті – вивчення структурно-територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі України, надання ретроспективної характеристики її розвитку протягом 2010–2017 рр.

Загальна кількість об'єктів роздрібно-торгівлі України продемонструвала негативну динаміку розвитку протягом 2011–2017 рр. (табл. 1). Найбільше скорочення відбулося у 2014 р. (на 17%) та у 2017 р. (на 20,3%).

При цьому аналіз структури територіального розміщення об'єктів показав, що аналогічну тенденцію негативного характеру продемонстрував лише Східний регіон.

У Центральному та Південному регіоні у 2015 р. і 2016 р. спостерігалось незначне зростання кількості

одиниць торговельних об'єктів. У Північному регіоні позитивна динаміка розвитку мала місце у 2011–2012 рр. і у 2015 р. Таким чином, у кожному з регіонів розвиток об'єктів роздрібно-торгівлі мав свої характерні особливості.

У містах та поселеннях міського типу зосереджена більша частина об'єктів роздрібно-торгівлі, яка в період з 2010 р. до 2014 р. зростає на 4,1%, зазнавши несуттєвого скорочення у 2015 р., з 2016 р. почала щорічно зростати (табл. 2). Це стало наслідком посилення прояву процесу урбанізації.

Найбільшого падіння за весь досліджуваний період загальна кількість об'єктів роздрібно-торгівлі зазнала у 2017 р. – на 20,3%, порівняно з 2016 р., і на 39,4%, порівняно з 2010 р. І якщо в містах та поселеннях міського типу скорочення показника склало 19,1%, порівняно з 2016 р., і 34,3% протягом усього періоду, то в сільській місцевості – 25,2% і 54,5% відповідно (табл. 3). Це призвело до негативних наслідків з точки зору повноцінного забезпечення потреб споживачів у товарах і послугах.

Характер зміни об'єктів роздрібно-торгівлі в містах і поселеннях міського типу в регіональному

Таблиця 1

Динаміка регіонального розвитку об'єктів роздрібно-торгівлі України у 2010–2017 рр.

Показник	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Усього								
Загальна кількість торговельних об'єктів, од.	64815	64211	62250	59818	49683	49587	49326	39305
Темп зростання, %	–	99	96,9	96	83	99,8	99,5	79,7
Центральний регіон								
Загальна кількість торговельних об'єктів, од.	13137	12783	11990	11291	10505	10522	10579	8481
Темп зростання, %	–	97,3	93,8	94,2	93	100,2	100,5	80,2
Західний регіон								
Загальна кількість торговельних об'єктів, од.	14728	14657	14098	13282	13082	13186	13101	9878
Темп зростання, %	–	99,5	96,2	94,2	98,5	100,8	99,3	75,4
Східний регіон								
Загальна кількість торговельних об'єктів, од.	14084	13879	13841	13356	8377	8101	8030	6626
Темп зростання, %	–	98,5	99,7	96,5	62,7	96,7	99,1	82,5
Північний регіон								
Загальна кількість торговельних об'єктів, од.	12590	12706	12759	12663	12022	12069	11812	9849
Темп зростання, %	–	100,9	100,4	99,2	95,0	100,4	97,9	83,3
Південний регіон								
Загальна кількість торговельних об'єктів, од.	10276	10186	9562	9226	5697	5709	5804	4471
Темп зростання, %	–	99,1	93,9	96,5	61,7	100,2	101,7	77,0

Джерело: складено за [7–13].

Таблиця 2

Структура розташування об'єктів роздрібної торгівлі за видами населених пунктів у 2010–2017 рр., %

Показник	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Питома вага об'єктів роздрібної торгівлі:</i>								
у містах і поселеннях міського типу	74,8	75,8	77,6	78,9	78,1	79,2	79,8	81,0
у сільській місцевості	25,2	24,2	22,4	21,1	21,9	20,8	20,2	19,0

Джерело: складено за [7–13].

Таблиця 3

Динаміка зміни кількості об'єктів роздрібної торгівлі за видами населених пунктів у регіонах за 2010–2017 рр.

Рік	Регіон										Усього	
	Центральний		Західний		Східний		Північний		Південний		Кількість, од.	Темп зростання, %
	Кількість, од.	Темп зростання, %	Кількість, од.	Темп зростання, %	Кількість, од.	Темп зростання, %	Кількість, од.	Темп зростання, %	Кількість, од.	Темп зростання, %		
<i>У містах та поселеннях міського типу</i>												
2010	9023	–	9641	–	12625	–	9145	–	8043	–	48477	–
2011	8933	99	9794	101,6	12552	99,4	9422	103,0	7991	99,3	48692	100,4
2012	8649	96,8	9567	97,7	12678	101,0	9725	103,2	7708	96,4	48327	99,2
2013	8234	95,2	9245	96,6	12269	96,8	9904	101,8	7554	98,0	47206	97,7
2014	7722	93,8	9221	99,7	7511	61,2	9642	97,3	4723	62,5	38819	82,2
2015	7944	102,9	9542	103,5	7332	97,6	9695	100,5	4755	100,7	39268	101,1
2016	8124	102,3	9605	100,7	7283	99,3	9471	97,7	4908	103,2	39391	100,3
2017	6605	81,3	7444	77,5	6091	83,6	7957	84,0	3779	77,0	31876	80,9
<i>У сільській місцевості</i>												
2010	4114	–	5087	–	1459	–	3445	–	2233	–	16338	–
2011	3850	93,6	4863	95,6	1327	90,9	3284	95,3	2195	98,3	15519	95,0
2012	3341	86,8	4531	93,2	1163	87,6	3034	92,4	1854	84,5	13923	89,7
2013	3057	91,5	4037	89,0	1087	93,5	2759	90,9	1672	90,2	12612	90,6
2014	2783	91,0	3861	95,6	866	79,7	2380	86,2	974	58,2	10864	86,1
2015	2578	92,6	3644	94,4	769	88,8	2374	99,7	954	98,0	10319	95,0
2016	2455	95,2	3496	96,0	747	97,1	2341	98,6	896	93,9	9935	96,3
2017	1876	76,4	2434	69,6	535	71,6	1892	80,8	692	77,2	7429	74,8

Джерело: складено за [7–13].

розрізі збігався із загальною динамікою в цілому в Україні. Більше за інші даний показник мав зростання в Північному регіоні в період з 2011 р. по 2013 р. та у 2015 р. Найбільш негативні тенденції розвитку протягом усього досліджуваного періоду спостерігалися у Східному регіоні, що можна пояснити погіршенням економічної ситуації внаслідок загострення військового конфлікту.

У сільській місцевості кількість об'єктів роздрібної торгівлі зазнала падіння на 54,5% у 2017 р., порівняно з 2010 р., демонструючи щорічну негативну динаміку.

Найбільша кількість об'єктів роздрібної торгівлі до 2013 р. була зосереджена у містах і поселеннях міського типу Східного регіону, але з 2014 р. зазнала катастрофічного падіння – на 51,8% у 2017 р., порівняно з 2010 р. Найменше значення показника протягом досліджуваного періоду було в Південному регіоні.

Найбільша питома вага об'єктів роздрібної торгівлі, розташованих у сільській місцевості, припадає на Західний та Центральний регіони, але при цьому демонструвала щорічне скорочення (табл. 4).

Структура об'єктів роздрібної торгівлі за видами населених пунктів у межах регіонів у 2010–2017 рр., %

Рік	У містах та поселеннях міського типу					У сільській місцевості				
	Центр	Захід	Схід	Північ	Південь	Центр	Захід	Схід	Північ	Південь
2010	68,7	65,5	89,6	72,6	78,3	31,3	34,5	10,4	27,4	21,7
2011	69,9	66,8	90,4	74,1	78,4	30,1	33,2	9,6	25,9	21,6
2012	72,1	67,9	91,6	76,2	80,6	27,9	32,1	8,4	23,8	19,4
2013	73,0	69,6	91,8	78,2	81,9	27,0	30,4	8,2	21,8	18,1
2014	73,5	70,5	89,7	80,2	82,9	26,5	29,5	10,3	19,8	17,1
2015	75,5	72,4	90,5	80,3	83,3	24,5	27,6	9,5	19,7	16,7
2016	76,8	73,3	90,7	80,2	84,5	23,2	26,7	9,3	19,8	15,5
2017	77,9	75,3	92,0	80,8	84,5	22,1	24,7	8,0	19,2	15,5

Джерело: складено за [7–13].

Оцінити умови, в яких відбувається придбання товарів та послуг споживачами, дозволяють показники щільності розміщення торговельних об'єктів та забезпеченості покупців торговельною площею магазинів.

За даними *табл. 5* можемо спостерігати поступове скорочення протягом 2010–2017 рр. значення показника щільності розміщення в цілому в Україні – з 14 до 12 об'єктів на 10 тис. осіб, а також у містах та сільській місцевості.

Аналогічну тенденцію продемонстрував і показник щільності розміщення магазинів.

Аналіз регіональної специфіки зміни даного показника не виявив чітко визначеної тенденції (*табл. 6*). Найбільше падіння щільності розміщення торговельних об'єктів спостерігалось у 2014 р. у всіх регіонах. Найвище значення даний показник мав у Північному регіоні, проте воно поступово скорочувалося, порівняно з 2010 р.

Найвища щільність розміщення магазинів також припадала на Північний регіон. Це можна част-

ково пояснити більш розвиненим станом розвитку роздрібної торговельної мережі в м. Києві, порівняно з іншими містами України.

Інший характер зміни мала щільність у містах і поселеннях міського типу, де найвище значення практично без змін припадало на Західний та Південний регіони (*табл. 7*).

У сільській місцевості лідером за щільністю розміщення магазинів протягом усього досліджуваного періоду був Північний регіон, але значення показника щорічно скорочувалося. Аналогічний характер зміни мав даний показник у всіх регіонах.

Забезпеченість торговельною площею протягом досліджуваного періоду зменшилася з 1842 кв. м на 10 тис. осіб у 2010 р. до 1659 кв. м, або на 10% у 2017 р. (*табл. 8*).

Аналогічна ситуація мала місце як у містах і поселеннях міського типу, так і в сільській місцевості, але в останньому випадку скорочення складало 31%. У регіональному розрізі значення показника коливалось протягом 2010–2017 рр., і в усіх регіонах, за

Таблиця 5

Щільність розміщення торговельних об'єктів та магазинів в Україні у 2010–2016 рр.

(одиниць на 10000 осіб; на кінець року)

Рік	Усього		У містах та поселеннях міського типу		У сільській місцевості	
	торговельних об'єктів	магазинів	торговельних об'єктів	магазинів	торговельних об'єктів	магазинів
2010	14	10	15	11	11	9
2011	14	11	16	11	11	9
2012	14	10	15	11	10	8
2013	13	10	15	11	9	7
2014	12	9	13	10	8	7
2015	12	9	13	10	8	6
2016	12	9	13	10	8	6

Джерело: складено за [7–13].

Таблиця 6

Щільність розміщення торговельних об'єктів та магазинів в регіонах України у 2010–2016 рр.

(одиниць на 10000 осіб; на кінець року)

Рік	Центр		Захід		Схід		Північ		Південь	
	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М
2010	16	11	13	10	13	9	16	12	16	11
2011	15	12	13	11	12	9	16	13	15	11
2012	14	11	13	10	13	9	16	12	14	11
2013	13	10	12	10	12	9	15	12	14	10
2014	10	10	9	9	6	6	11	11	9	9
2015	12	10	12	9	8	6	14	11	13	9
2016	13	10	12	9	8	6	14	11	13	10

Умовні позначення: ТО – торговельний об'єкт; М – магазин.

Джерело: складено за [7–13].

Таблиця 7

Щільність розміщення торговельних об'єктів та магазинів за видами населених пунктів у регіонах України у 2010–2016 рр.

(одиниць на 10000 осіб; на кінець року)

Рік	У містах та поселеннях міського типу										У сільській місцевості									
	Центр		Захід		Схід		Північ		Південь		Центр		Захід		Схід		Північ		Південь	
	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М	ТО	М
2010	16	12	18	13	14	9	15	11	18	13	14	11	9	8	9	7	17	15	12	8
2011	16	12	18	13	13	9	15	12	17	13	13	11	9	8	8	6	16	14	11	8
2012	16	12	18	13	14	10	16	12	17	12	12	9	9	7	7	5	15	13	10	7
2013	15	12	17	13	13	9	16	12	17	12	11	8	8	6	6	5	14	12	9	7
2014	14	11	17	13	9	7	15	11	15	12	10	7	7	6	5	4	12	11	6	5
2015	15	12	17	13	6	6	15	12	15	12	9	7	7	6	4	3	12	10	6	4
2016	15	12	17	13	6	7	15	12	15	12	9	7	7	5	4	3	12	10	6	4

Умовні позначення: ТО – торговельний об'єкт; М – магазин.

Джерело: складено за [7–13].

Таблиця 8

Забезпеченість населення України торговельною площею магазинів у 2010–2017 рр.

(кв. м на 10000 осіб; на кінець року)

Рік	Регіон					Усього
	Центральний	Західний	Східний	Північний	Південний	
1	2	3	4	5	6	7
Загальна						
2010	1641	1433	1796	2021	2130	1842
2011	1719	1502	1940	2201	2333	1975
2012	1741	1508	2010	2327	2358	2040
2013	1766	1472	2014	2416	2468	2073
2014	1590	1432	1305	2318	2066	1807
2015	1581	1434	1225	2396	2157	1805
2016	1577	1463	1201	2402	2151	1808
2017	1428	1308	1099	2234	1968	1659

1	2	3	4	5	6	7
У містах і поселеннях міського типу						
2010	2119	2412	2076	2253	2691	2379
2011	2250	2566	2252	2430	2968	2572
2012	2333	2620	2344	2613	3056	2690
2013	2381	2597	2353	2717	3222	2745
2014	2122	2531	1550	2576	2980	2368
2015	2127	2539	1429	2656	3103	2360
2016	2144	2631	1401	2699	3100	2374
2017	1965	2404	1287	2515	2852	2191
У сільській місцевості						
2010	735	578	504	1011	584	663
2011	708	561	461	1161	560	660
2012	640	522	374	1100	496	602
2013	630	463	356	1127	473	580
2014	587	440	238	1138	356	552
2015	504	426	370	1193	382	559
2016	474	401	356	1138	372	533
2017	392	312	294	1059	303	457

Джерело: складено за [7–13].

виключенням Північного, зменшилося на кінець періоду. Найбільше падіння спостерігалось у Східному (на 38,8%) та Центральному (на 13%) регіонах. У Північному регіоні у 2014 р. і 2017 р. мало місце скорочення значення, але в цілому за 2010–2017 рр. показник збільшився на 10,5%.

Найбільшу забезпеченість торговельною площею магазинів у містах і поселеннях міського типу можна відзначити в Південному регіоні, проте динаміка зміни показника не мала чітко визначеної тенденції – до 2013 р. спостерігалось щорічне зростання значення, а потім, у цілому, – скорочення. Разом з тим, у 2017 р., порівняно з 2010 р., забезпеченість міського населення торговельною площею магазинів Південного регіону зросла с 2691 кв. м до 2852 кв. м, або на 6%.

Незважаючи на нестабільну щорічну динаміку, забезпеченість міського населення торговельною площею магазинів у Північному регіоні у 2017 р., порівняно з 2010 р., зросла з 2253 кв. м до 2515 кв. м, або на 11,6%. В інших регіонах у 2017 р. мало місце скорочення розміру торговельної площі на 10 тис. мешканців міст.

Найвище значення розмір торговельної площі магазинів у розрахунку на 10 тис. мешканців у сільській місцевості протягом 2010–2017 рр. мав у Північному регіоні, але його динаміка не виявила чітко визначеного характеру. Разом з тим, у 2017 р., порівняно з 2010 р., показник збільшився с 1011 кв. м до 1059 кв. м, або на 4,7%. У всіх інших регіонах протягом досліджуваного періоду забезпеченість

мешканців селищ торговельною площею магазинів зменшилася, найбільшою мірою в Південному та Центральному – на 48,2% та 46,7% відповідно. Це є свідченням скорочення роздрібною торговельною мережі в сільській місцевості, зменшення розміру торговельної площі магазинів та погіршення умов для споживачів щодо задоволення своїх потреб, звуження асортименту товарів, переліку наданих послуг.

Характерною особливістю роздрібною торговельною мережі України є наявність в її складі різноманітних видів торговельних об'єктів. При цьому, як було досліджено автором раніше [5], переважають магазини, що найбільш пристосовані до організації продажу товарів та надання послуг покупцям. Якщо у 2010 р. їх питома вага складала 74%, то до 2017 р. вона зросла до 83,1%. Водночас скорочувалася питома вага кіосків – з 15,2% у 2010 р. до 7,3% у 2017 р.

Динаміка зміни кількості магазинів протягом 2010–2017 рр. у цілому мала негативний характер, за виключенням 2011 р. За весь період показник зменшився на 15338 об'єктів, або на 32% (табл. 9).

Починаючи з 2014 р., щорічно скорочувалася сукупна торговельна площа магазинів. Загальне зменшення її розміру за 2010–2017 рр. склало 1399859 кв. м, або 16,6%.

Позитивна динаміка зміни середньої торговельної площі спостерігалася у 2010–2013 рр., що можна пояснити появою у складі роздрібною торговельною мережі України протягом 2010-х рр. нових типів

Показники розвитку магазинів в регіонах України за 2010–2017 рр.

(на кінець року)

Рік	Регіон					Усього
	Центральний	Західний	Східний	Північний	Південний	
<i>Кількість магазинів, од.</i>						
2010	9836	11416	9658	9842	7248	48000
2011	9749	11492	9745	10091	7306	48383
2012	9303	11129	9697	10107	6998	47234
2013	8865	10395	9524	9885	6850	45519
2014	8408	10368	6232	9404	4285	38697
2015	8421	10435	5819	9500	4306	38481
2016	8402	10364	5913	9401	4359	38439
2017	7127	8520	5084	8311	3620	32662
<i>Загальна торговельна площа магазинів, кв. м</i>						
2010	1552212	1567357	2022944	1965208	1322906	8430627
2011	1633096	1638119	2163953	2128630	1449646	9013444
2012	1630211	1642149	2243509	2282168	1496442	9294479
2013	1643212	1610592	2227426	2386101	1551395	9418726
2014	1481495	1574128	1397308	2302366	1003224	7758521
2015	1472487	1583528	1223792	2387659	1052698	7720164
2016	1445622	1610956	1191153	2396418	1053461	7697610
2017	1304827	1442421	1079529	2222518	981473	7030768
<i>Торговельна площа на один магазин, кв. м</i>						
2010	158	137	209	200	182	176
2011	167	142	222	211	198	186
2012	175	147	231	226	214	197
2013	185	155	234	241	226	207
2014	176	152	224	245	234	201
2015	175	152	210	251	244	201
2016	172	155	201	255	242	200
2017	183	169	212	267	271	215

Джерело: складено за [7–13].

магазинів – супермаркетів, гіпермаркетів. Незважаючи на скорочення показника у 2014–2016 рр., за весь досліджуваний період торговельна площа в розрахунку на один магазин зросла з 176 кв. м до 215 кв. м, або на 22,16%.

У регіональному розрізі найбільша кількість магазинів припадала на Західний та Північний регіони країни.

Характер динаміки зміни кількості магазинів та сукупної торговельної площі протягом 2010–2017 рр. мав свою специфіку в кожному з регіонів. Як результат, кількість магазинів у всіх регіонах скоротилася у 2017 р., порівняно з 2010 р., найбільше падіння було у Південному (на 50,1%) та Східному (на 47,4%) регіонах. Найменше падіння мало місце в Північному регіоні (на 15,6%).

Найбільш негативна динаміка зміни сукупної торговельної площі протягом досліджуваного періоду була у Східному (53,3%) та Південному (74%) регіонах, що можна пояснити зміною територіальних меж України. У Північному регіоні сукупна торговельна площа магазинів зросла на 13% у 2017 р., порівняно з 2010 р.

Найменший розмір середньої торговельної площі одного магазину спостерігався в Західному регіоні, щорічно зростаючи та досягнувши 169 кв. м. Найбільшого зростання показник досяг у Південному регіоні – зі 182 кв. м у 2010 р. до 271 кв. м або, на 48,9%.

До напівстаціонарних торговельних об'єктів, за формами звітності Державної служби статистики України, належать кіоски та автозаправні станції, питома вага яких в структурі роздрібної торговельної

мережі протягом 2010–2017 рр. скоротилася з 26% до 17%. Загальна кількість об'єктів, за виключенням 2015 р., також щорічно зменшувалася і за весь період впала з 16815 до 6643 од., або на 60,5% (табл. 10).

Найбільша питома вага (більше 80%) напівстаціонарних об'єктів роздрібної торгівлі розташована в містах і поселеннях міського типу.

Серед регіонів лідером за їх кількістю до 2013 р. була східна частина, на сьогодні це північ країни. У сільській місцевості найбільшу щільність розташування напівстаціонарних торговельних об'єктів мають центральна та західна частини України.

У складі роздрібної торговельної мережі України виділяють об'єкти з позамагазинної торгівлі, кількість яких щорічно скорочувалася і у 2017 р. склала 1678 од., що на 92,4% менше, ніж у 2010 р. (табл. 11).

Таким чином, можна стверджувати про кардинальні структурні зміни в роздрібній торгівлі Украї-

ни, формування більш цивілізованого простору для організації продажу товарів та надання послуг покупцям.

Характер постійного щорічного скорочення кількості об'єктів продемонстрували схід та південь країни, в інших регіонах в окремі роки спостерігалася і позитивна динаміка зміни. Найбільше падіння кількості за весь період було зафіксовано на сході та заході – на 95,5% та 92,7% відповідно.

І якщо в період з 2014 р. по 2016 р. об'єкти з позамагазинної торгівлі переважали в сільській місцевості, збільшивши питому вагу з 61,1% до 67,1%, то у 2017 р. ситуація кардинально змінилася на користь міст і поселень міського типу, де було зосереджено 63% таких об'єктів. У регіональному розрізі ситуація була аналогічною.

Таблиця 10

Показники розвитку напівстаціонарних об'єктів роздрібної торгівлі в регіонах України за 2010–2017 рр.

(на кінець року, од.)

Рік	Усього	У тому числі в регіонах				
		Центральний	Західний	Східний	Північний	Південний
Загальна кількість напівстаціонарних об'єктів						
2010	16815	3301	3312	4426	2748	3028
2011	15828	3034	3165	4134	2615	2880
2012	15016	2687	2969	4144	2652	2564
2013	14299	2426	2887	3832	2778	2376
2014	10986	2097	2714	2145	2618	1412
2015	11106	2101	2751	2282	2569	1403
2016	10887	2177	2737	2117	2411	1445
2017	6643	1354	1358	1542	1538	851
У містах і поселеннях міського типу						
2010	13837	2480	2606	4087	2276	2388
2011	12997	2284	2498	3818	2171	2226
2012	12476	2020	2349	3846	2225	2036
2013	11878	1835	2270	3509	2383	1881
2014	8926	1532	2113	1882	2271	1128
2015	9070	1539	2160	2055	2203	1113
2016	8787	1621	2124	1901	1990	1151
2017	5382	1034	1055	1409	1226	658
У сільській місцевості						
2010	2978	821	706	339	472	640
2011	2831	750	667	316	444	654
2012	2540	667	620	298	427	528
2013	2421	591	617	323	395	495
2014	2060	565	601	263	347	284
2015	2036	562	591	227	366	290
2016	2100	556	613	216	421	294
2017	1261	320	303	133	312	193

Джерело: складено за [7–13].

Показники розвитку об'єктів торгівлі поза магазинами в регіонах України за 2010–2017 рр.

(на кінець року, од.)

Рік	Регіон					Усього
	Центральний	Західний	Східний	Північний	Південний	
Усього						
2010	4510	5226	5200	3719	3414	22069
2011	4422	5394	5093	3683	3352	21944
2012	4207	5712	4803	3474	3198	21394
2013	3903	5468	4605	3323	3169	20468
2014	2647	4600	2729	3598	2137	15711
2015	3231	4523	2610	2791	2048	15203
2016	2969	4263	2574	2709	1909	14424
2017	333	383	234	448	280	1678
У містах і поселеннях міського типу						
2010	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2011	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2012	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2013	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2014	895	1686	1130	1308	1054	6073
2015	1013	1370	1070	1018	694	5165
2016	914	1196	1094	968	573	4745
2017	200	285	166	247	159	1057
У сільській місцевості						
2010	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2011	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2012	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2013	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2014	1752	2914	1599	2290	1083	9638
2015	2218	3153	1540	1773	1354	10038
2016	2055	3067	1480	1741	1336	9679
2017	133	98	68	201	121	621

Умовні позначення: нд – немає даних.

Джерело: складено за [7–13].

ВИСНОВКИ

Характерною особливістю розвитку роздрібно торгівельної мережі протягом 2010–2017 рр. стало поступове щорічне скорочення кількості торговельних об'єктів. У результаті за весь досліджуваний період показник зменшився на 25510 од., або на 39,4%. У регіональному розрізі аналогічну тенденцію продемонстрував лише Східний регіон, у всіх інших не було виявлено чітко визначеного характеру зміни кількості торговельних об'єктів у бік зменшення або збільшення. Разом з тим, у всіх регіонах на кінець досліджуваного періоду кількість торговельних об'єктів скоротилася, найбільшою мірою на сході (на 53%) та півдні (на 46,5%). Однією з основних причин такого стану є територіальні зміни внаслідок заго-стрення військового конфлікту.

Більш розвинуеною є роздрібна торговельна мережа у містах і поселеннях міського типу, де зосереджена переважна більшість торговельних об'єктів. Їх питома вага коливалася протягом 2010–2017 рр., але на кінець 2017 р. зросла до 81%.

У складі роздрібно торгівельної мережі України серед усіх видів торговельних об'єктів переважають магазини як основний канал організації продажу товарів та надання послуг споживачам. Їх питома вага зросла із 74% у 2010 р. до 83% у 2017 р., що є позитивною тенденцією з точки зору створення комфортних умов покупцям, порівняно з дрібнороздрібними торговельними об'єктами – павільйонами, кіосками. Разом з тим, кількість магазинів скорочувалася протягом 2010–2017 рр. і на кінець періоду склала 32662 об'єктів, що на 15338 од., або на 32%, менше, ніж у

2010 р. Результатом цього стало зменшення сукупної торговельної площі на 17%.

Показники щільності розміщення торговельних об'єктів в Україні та забезпеченості торговельною площею магазинів протягом 2010–2017 рр. скоротилися.

Скорочення кількості напівстаціонарних торговельних об'єктів протягом 2010–2017 рр. було суттєвим і склало 60,5%. Найбільше падіння – на 71,9% і 65,2% – спостерігалось в Південному та Східному регіонах. Менше за все зміни торкнулися Північного регіону, де скорочення склало 44,1%. Переважна частина (більше 80%) напівстаціонарних торговельних об'єктів зосереджена в містах і поселеннях міського типу.

Кількість об'єктів, що здійснюють торгівлю поза магазинами, у період з 2010 р. по 2017 р. зазнала кардинального скорочення – на 92,4%. Переважна частина (більше 60%) об'єктів з позамагазинної торгівлі до 2016 р. була зосереджена в сільській місцевості, а у 2017 р. зменшилася до 37%.

Таким чином, роздрібна торговельна мережа України протягом 2010–2017 рр. суттєво зменшила масштабність розвитку, що пов'язано з погіршенням економічної ситуації, виникненням військового конфлікту у східній частині, скороченням територіальних меж країни. Такі зміни мають негативні наслідки з точки зору задоволення потреб споживачів, створення комфортних умов для придбання товарів та послуг, розвитку підприємницького середовища для організації процесу продажу, забезпечення зайнятості населення, зміцнення фінансової системи країни. Відсутність належної державної підтримки суттєво ускладнює подальший розвиток роздрібною торгівлі як важливої складової економіки України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Апопій В. В.** Соціальна функція торгівлі. *Економіка і прогнозування*. 2007. № 4. С. 93–103.
2. **Бегларашвілі О. П.** Розвиток великого, середнього та малого підприємництва у оптовій та роздрібній торгівлі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6. Ч. 2. С. 91–94.
3. **Берман Б., Эванс Дж.** Розничная торговля: стратегический подход / пер. с англ. 8-е изд. М. : ИД «Вильямс», 2003. 1184 с.
4. **Голошубова Н. О.** Роздрібна торговельна мережа м. Києва: стан і завдання розвитку. *Вісник КНТЕУ*. 2015. № 3. С. 43–57.
5. **Кавун-Можковська О. О.** Структурна характеристика та методичні аспекти оцінки розвитку роздрібною торговельної мережі України. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 130–136. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/20.pdf
6. **Копич І. М.** Внутрішня торгівля України: проблеми і перспективи розвитку : монографія. Львів : Новий Світ, 2014. 564 с.
7. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2012 року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2012. 124 с.
8. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2013 року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2013. 123 с.

9. Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2014 року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 122 с.

10. Мережа роздрібною торгівлі підприємств на 1 січня 2015 року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2015. 89 с.

11. Мережа роздрібною торгівлі підприємств на 1 січня 2016 року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 89 с.

12. Мережа роздрібною торгівлі підприємств на 1 січня 2017 року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 67 с.

13. Торгова мережа підприємств роздрібною торгівлі на 1 січня 2018 року : статистичний бюлетень. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 38 с.

REFERENCES

- Apopii, V. V. "Sotsialna funktsiia torhivli" [Social function of trade]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 4 (2007): 93-103.
- Behlarashvili, O. P. "Rozvytok velykoho, serednyoho ta maloho pidpriemnytstva u optovii ta rozdrubnii torhivli Ukrainy" [Development of large, medium and small enterprises in the wholesale and retail trade of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Vol. 2, no. 6 (2014): 91-94.
- Berman, B., and Evans, Dzh. *Roznichnaya trgovlya: strategicheskii podkhod* [Retail: a strategic approach]. Moscow: ID «Vilyams», 2003.
- Holoshubova, N. O. "Rozdrubna torhovelna merezha m. Kyieva: stan i zavdannia rozvytku" [Retail trade network of Kyiv: state and development objectives]. *Visnyk KNTEU*, no. 3 (2015): 43-57.
- Kavun-Moshkovska, O. O. "Strukturna kharakterystyka ta metodychni aspekty otsinky rozvytku rozdrubnoi torhovelnoi merezhi Ukrainy" [Structural characteristics and methodological aspects of evaluation of development of the retail trade network of Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*. 2018. http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/20.pdf
- Kopych, I. M. *Vnutrishnia torhivlia Ukrainy: problemy i perspektivy rozvytku* [Internal trade of Ukraine: problems and prospects of development]. Lviv: Novyi Svit, 2014.
- Merezha rozdrubnoi torhivli pidpriemstv na 1 sichnia 2015 roku : statystychnyi biuleten* [The retail business network for January 1, 2015: A statistical bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2015.
- Merezha rozdrubnoi torhivli pidpriemstv na 1 sichnia 2016 roku : statystychnyi biuleten* [The retail business network for January 1, 2016: a statistical bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016.
- Merezha rozdrubnoi torhivli pidpriemstv na 1 sichnia 2017 roku : statystychnyi biuleten* [The retail business network for January 1, 2017: a statistical bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2017.
- Merezha rozdrubnoi torhivli ta restorannoho hospodarstva pidpriemstv na 1 sichnia 2012 roku : statystychnyi biuleten* [Retail and restaurant chain of enterprises as of January 1, 2012: statistical bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2012.
- Merezha rozdrubnoi torhivli ta restorannoho hospodarstva pidpriemstv na 1 sichnia 2013 roku : statystychnyi biuleten* [Retail and restaurant chain of enterprises as of January 1, 2013: statistical bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2013.
- Merezha rozdrubnoi torhivli ta restorannoho hospodarstva pidpriemstv na 1 sichnia 2014 roku : statystychnyi biuleten* [Retail and restaurant chain of enterprises as of January 1, 2014: statistical bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2014.
- Torhova merezha pidpriemstv rozdrubnoi torhivli na 1 sichnia 2018 roku : statystychnyi biuleten* [Retail trade network of retail enterprises as of January 1, 2018: statistical bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2018.